

Märkning av kemiska produkter i handeln

– ett samverkansprojekt tillsammans med Sveriges kommuner

TILLSYN 3/18

Kemikalieinspektionen är en myndighet under regeringen. Vi arbetar i Sverige, inom EU och internationellt för att utveckla lagstiftning och andra styrmedel som främjar god hälsa och bättre miljö. Vi har tillsyn över reglerna för kemiska produkter, bekämpningsmedel och ämnen i varor och gör inspektioner. Vi ger också tillsynsvägledning till kommuner och länsstyrelser. Vi granskar och godkänner bekämpningsmedel innan de får användas. Vårt miljö kvalitetsmål är Giftfri miljö.

© Kemikalieinspektionen.

Artikelnummer: 511 270.

Förord

Kemikalieinspektionen har tillsammans med inspektörer från 117 kommuner genomfört ett nationellt samverkansprojekt med fokus på tillsyn av kemiska produkter i handeln. Projektet är en del av Kemikalieinspektionens tillsynsvägledning till kommunerna.

Kemikalieinspektionen har under flera år genomfört samverkansprojekt med kommuner gällande tillsyn av kemikalierregler. Tidigare projekt har fokuserat på kontroll av bland annat smycken och bekämpningsmedel.

Alla kemiska produkter som finns i handeln ska sedan den 1 juni 2017 vara klassificerade, märkta och förpackade i enlighet med CLP-förordningen. Produkter med märkning enligt äldre regler får sedan dess inte längre säljas.

Syftet med projektet var att:

- göra en omfattande kontroll av den svenska marknaden när det gällde märkning och förpackning av kemiska produkter,
- minska riskerna för konsumenter,
- höja kunskapsnivån om kemikalierreglerna hos kommuner och företag,
- hjälpa kommunerna att bedriva tillsyn av kemiska produkter.

Projektledare på Kemikalieinspektionen har varit Robert Ljunggren och Caroline Nilsson. Elisabeth Kihlberg har också deltagit i projektledningen.

Ett stort tack till alla kommuner som medverkat i projektet!

Kemikalieinspektionen

Sundbyberg april 2018

Innehåll

Sammanfattning	5
1 Inledning.....	6
1.1 Om Kemikalieinspektionen.....	6
1.2 Risker med kemiska produkter	6
1.3 Bakgrund och syfte med projektet	6
1.4 Problembeskrivning.....	7
1.5 Lagstiftning	7
1.5.1 Märkning enligt CLP-förordningen	7
1.5.2 Svensk märkning.....	8
1.5.3 Barnskyddande förslutning.....	8
1.5.4 Kännbar varningsmärkning	10
2 Metod	11
2.1 Delar i projektet	11
2.2 Kommunernas inspektioner	11
2.2.1 Tillsynsansvar	11
2.2.2 Val av företag för inspektion.....	11
2.2.3 Inspektionerna.....	11
3 Resultat	12
3.1 Kortfattade resultat	12
3.2 Kommunernas inspektioner	12
3.2.1 Brister	12
3.2.2 Brister fördelade på produkttyp	13
3.2.3 Kommunernas åtgärder vid konstaterade brister.....	13
3.3 Kemikalieinspektionen planerar uppföljningsprojekt för 2018.....	14
4 Diskussion.....	14
4.1 Resultaten från inspektionerna	14
4.2 Samverkansprojekt som arbetsform	15
5 Slutsats.....	16
Bilaga – deltagande kommuner.....	17

Sammanfattning

Kemikalieinspektionen har tillsammans med inspektörer från 117 kommuner genomfört ett nationellt samverkansprojekt med fokus på tillsyn av kemiska produkter i handeln.

Alla kemiska produkter som finns i handeln ska sedan den 1 juni 2017 vara klassificerade, märkta och förpackade i enlighet med CLP-förordningen. Produkter med märkning enligt äldre regler får sedan dess inte längre säljas.

Syftet med projektet var att:

- göra en omfattande kontroll av den svenska marknaden när det gällde märkning och förpackning av kemiska produkter,
- minska riskerna för konsumenter,
- höja kunskapsnivån om kemikaliereglerna hos kommuner och företag,
- hjälpa kommunerna att bedriva tillsyn av kemiska produkter.

Projektet har varit en del av Kemikalieinspektionens tillsynsvägledning till de kommunala miljöinspektörerna. Kommunerna har inspekterat lokala företag och rapporterat in resultaten till Kemikalieinspektionen.

De regler som ingick att kontrollera i projektet var att handeln endast sålde kemiska produkter som var:

- märkta enligt CLP-förordningen,
- märkta på svenska,
- försedda med barnskyddande förslutning och med kännbar varningsmärkning när det krävdes.

I de fall som inspektörerna hittade brister vid inspektionerna, så säkerställde de också att företagen åtgärdade dessa. En del av bristerna var mer allvarliga och ledde till någon form av sanktion.

I projektet har inspektörerna kontrollerat exempelvis tvätt- och rengöringsmedel, bilvårdsprodukter, färger, lacker och limmer. Totalt gjorde kommunerna 1 400 inspektioner i butiker, varuhus, grossister och liknande. De kontrollerade sammanlagt ca 24 000 produkter.

För ca 2 600 av de granskade produkterna upptäcktes någon form av brist. Den vanligaste bristen var att produkter inte var försedda med uppdaterad märkning enligt CLP-förordningen (74 % av bristerna). Det var också många produkter som saknade svensk märkning (15 %), kännbar varningsmärkning (8 %) och barnskyddande förslutning (3 %).

Detta tillsynsprojekt har inneburit att en stor mängd produkter med brister har åtgärdats eller plockats bort från försäljning, vilket minskar risken att användare skadas av farliga produkter.

1 Inledning

1.1 Om Kemikalieinspektionen

Kemikalieinspektionen är en myndighet under regeringen som ansvarar för miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö. Tillsynsenheten på Kemikalieinspektionen kontrollerar att företag som tillverkar, importerar och säljer kemiska produkter, bekämpningsmedel, biotekniska organismer och varor följer de regler som finns inom området. Vi ger också tillsynsvägledning till kommuner och länsstyrelser inom vårt tillsynsområde.

1.2 Risker med kemiska produkter

Kemikalieinspektionen arbetar med att minska riskerna för att människor och miljö skadas av kemikalier. Med kemikalier avses i det här fallet kemiska ämnen och blandningar, så kallade kemiska produkter. Alla kemiska produkter är inte farliga men det kan ändå uppstå risker om de hanteras fel. Därför är det viktigt att kemiska produkter är korrekt förpackade och att märkningen ger rätt information om vilka risker som finns med produkten och hur användaren kan skydda sig mot dessa.

Exempel på kemiska produkter som kan finnas i ett hem är maskindiskmedel, rengöringsmedel, lim, målarfärg och lampolja.

De senaste femtio åren har kemikalieproduktionen i världen blivit mer än femtio gånger större.

Varje år skadas barn och vuxna av kemiska produkter, ibland så allvarligt att de måste få vård på sjukhus. Det beror ofta på att vi inte använder produkterna på rätt sätt.

Barn och unga är mer känsliga för kemikalier än vuxna. Det beror till viss del på att deras kroppar inte är färdigutvecklade, till exempel hjärnan, hormonsystemet och immunsystemet. Om skador uppstår under uppväxten kan det medföra livslånga konsekvenser.

1.3 Bakgrund och syfte med projektet

Kemikalieinspektionen och kommunerna har i ett samverkansprojekt kontrollerat att företag som säljer kemiska produkter märker och förpackar dessa enligt gällande regler. Projektet har varit en del av Kemikalieinspektionens tillsynsvägledning till de kommunala miljöinspektörerna. Kommunerna har inspekterat lokala företag och rapporterat in resultaten till Kemikalieinspektionen.

Kemikalieinspektionen har utbildat de kommunala inspektörerna vid upptaktsdagar för projektet, tagit fram skriftligt vägledningsmaterial samt väglett kommunerna via skriftliga frågor, telefon och projekts webbplats. Projektet pågick under hösten 2017.

Syftet med projektet var att:

- göra en omfattande kontroll av den svenska marknaden när det gällde märkning och förpackning av kemiska produkter,
- minska riskerna för konsumenter,
- höja kunskapsnivån om kemikalierglerna hos kommuner och företag,
- hjälpa kommunerna att bedriva tillsyn av kemiska produkter.

1.4 Problembeskrivning

Alla kemiska produkter som finns i handeln ska från och med den 1 juni 2017 vara klassificerade, märkta och förpackade enligt CLP-förordningen¹. Produkter med märkning enligt äldre regler får sedan dess inte längre säljas.

Kemikalieinspektionen ansvarar för att vägleda kommunerna inom deras tillsyn av kemikalier. Vägledningen ska vara systematisk och främja en rättssäker, likvärdig och effektiv tillsyn. Vi väljer samverkansprojekt inom de områden som vi bedömer ger en effektiv riskminskning.

Tillsynen av kemiska produkter har generellt sett varit lågt prioriterad hos kommunerna. Den tillsyn som bedrivits har ofta varit i samband med våra samverkansprojekt.

Genom samverkansprojekt kan vi vägleda kommunala inspektörer och hjälpa dem i genomförandet av tillsynen av kemiska produkter. Vi kan också möjliggöra för mindre kommuner med begränsade resurser att bedriva tillsyn inom detta område.

1.5 Lagstiftning

De regler som ingick att kontrollera i projektet finns i CLP-förordningen. Förordningen innehåller regler för klassificering, märkning och förpackning.

Det som ingick att kontrollera i projektet var att handeln endast sålde kemiska produkter som var:

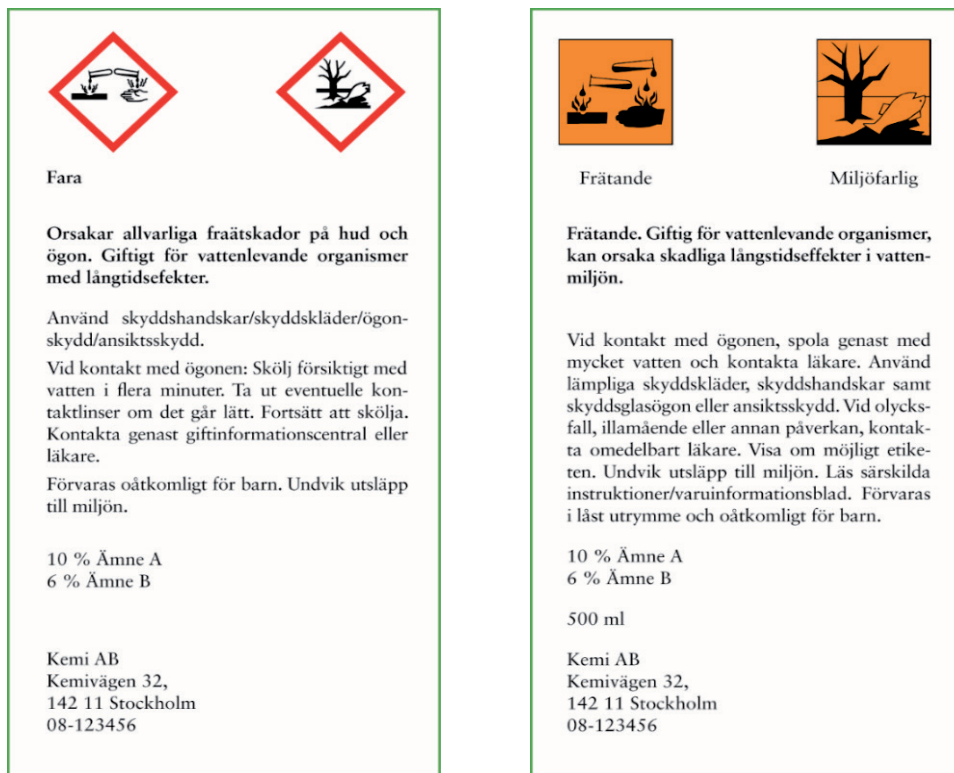
- märkta enligt CLP-förordningen,
- märkta på svenska,
- försedda med barnskyddande förslutning och med kännbar varningsmärkning när det krävdes.

1.5.1 Märkning enligt CLP-förordningen

Reglerna i CLP-förordningen har införts stegvis och under en övergångsperiod har CLP-förordningen gällt parallellt med äldre regler om klassificering och märkning som fanns i Kemikalieinspektionens föreskrifter KIFS 2005:7. Övergångsperioden upphörde den 1 juni 2017 och därmed ska alla kemiska produkter som säljs i handeln nu vara klassificerade, märkta och förpackade enligt reglerna i CLP-förordningen.

¹ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar.

Att övergångstiden upphörde den 1 juni 2017 är särskilt viktigt att känna till för återförsäljare och butiker, som behöver kontrollera att förpackningar med äldre märkning inte längre finns på hyllorna. Många företag förväntas ha gjort slut på sina lager under övergångstiden, men företag som har kvar produkter på lager eller i butik som är förpackade och märkta enligt den äldre lagstiftningen behöver se till att plocka bort dessa förpackningar från hyllorna.

Figur 1 Exempel på märkning enligt CLP-förordningen (till vänster) och enligt KIFS 2005:7 (till höger)

Företagen behöver säkerställa att förpackningar och märkning överensstämmer med kraven i CLP-förordningen innan de säljer produkterna vidare. Det är inte tillräckligt att endast byta ut de gamla orangea symbolerna mot nya symboler med röd ram. Produkterna behöver vara klassificerade enligt kriterierna i CLP-förordningen och det kan innebära märkning med symboler och faroangivelser som inte alls framgått av den tidigare märkningen på grund av ändrad klassificering.

1.5.2 Svensk märkning

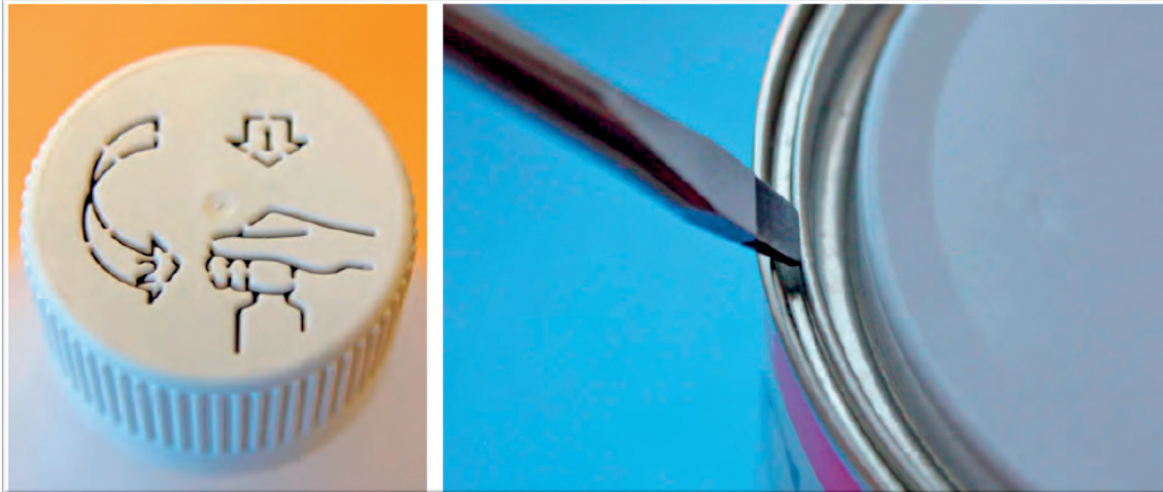
I CLP-förordningen anges även att märkningen ska vara skriven på det språk i det land som produkterna säljs till eller i². För produkter som är klassificerade som farliga enligt CLP-förordningen och som säljs i Sverige ska märkningen därmed vara på svenska.

1.5.3 Barnskyddande förslutning

För att minska risken att barn skadas av kemikalier ska förpackningar till farliga kemiska produkter som säljs till allmänheten i vissa fall vara försedda med barnskyddande förslutning. Det är den som säljer produkterna som ska se till att förpackningarna har barnskyddande förslutning när det krävs. Reglerna gäller oavsett förpackningens storlek.

² Artikel 17.2, CLP-förordningen

En barnskyddande förslutning ska göra det svårt för små barn att komma åt innehållet genom att förslutningen kräver viss koordination för att öppnas. Förslutningarna kan vara utformade på olika sätt, men de ska vara testade och uppfylla vissa kvalitetskrav som beskrivs i standarder. Det finns en standard för återförslutbara förpackningar, som kan öppnas och stängas upprepade gånger³. För icke återförslutbara förpackningar, där barnskyddet förlorar sin funktion när man har brutit förpackningen, gäller en annan standard⁴.

Figur 2 Exempel på utformning av barnskyddande förslutning

Det är bara produkter som säljs till allmänheten och som är märkta med vissa faroangivelser som omfattas av krav på barnskyddande förslutning.

Produkter som är märkta med någon av följande faroangivelser medför krav på förpackning med barnskyddande förslutning:

- Orsakar organskador
- Orsakar organskador genom lång eller upprepad exponering
- Orsakar allvarliga frätskador på hud och ögon
- Kan vara dödligt vid förtäring om det kommer ner i luftvägarna
- Giftigt vid inandning
- Giftigt vid hudkontakt
- Giftigt vid förtäring
- Dödligt vid inandning
- Dödligt vid hudkontakt
- Dödligt vid förtäring

Krav på barnskyddande förslutning gäller också för produkter som innehåller minst 3 % metanol eller minst 1 % diklormetan (metylenklorid).

Produkter i aerosolbehållare (sprejburkar) eller i förpackningar med förseglade sprejanordningar behöver inte ha barnskyddande förslutning även om de är märkta med faroangivelsen "Kan vara dödligt vid förtäring om det kommer ner i luftvägarna". Det gäller dock bara om produkten inte också är märkt med någon annan faroangivelse som medför krav på barnskyddande förslutning. Förseglad sprayanordning innebär att spraydelen ska sitta fast mot flaskan så att det inte går att ta loss den.

³ SS-EN ISO 8317 – standard för återförslutbara förpackningar

⁴ SS-EN ISO 862 – standard för icke återförslutbara förpackningar

1.5.4 Kännbar varningsmärkning

Vissa kemiska produkter ska vara försedda med kännbar varningsmärkning. Märkningen är till för att personer med nedsatt syn ska uppmärksammas på att förpackningen innehåller en farlig kemisk produkt. Det är den som säljer kemiska produkter som ska se till att förpackningarna är försedda med kännbar varningsmärkning när det krävs. Reglerna gäller oavsett förpackningens storlek.

Hur den kännbara varningsmärkningen ska utformas, det vill säga vilken storlek, form och placering märkningen ska ha, beskrivs i en standard⁵.

Det är bara produkter som säljs till allmänheten och som är märkta med vissa faroangivelser som omfattas av krav på kännbar varningsmärkning.

Produkter som är märkta med någon av följande faroangivelser medför krav på förpackning med kännbar varningsmärkning:

- Skadligt vid inandning
- Skadligt vid hudkontakt
- Skadligt vid förtäring
- Giftigt vid inandning
- Giftigt vid hudkontakt
- Giftigt vid förtäring
- Dödligt vid inandning
- Dödligt vid hudkontakt
- Dödligt vid förtäring
- Orsakar organskador
- Orsakar organskador genom lång eller upprepad exponering
- Kan orsaka organskador
- Kan orsaka organskador genom lång eller upprepad exponering
- Orsakar allvarliga frätskador på hud och ögon
- Misstänks kunna skada fertiliteten eller det ofödda barnet
- Misstänks kunna orsaka genetiska defekter
- Misstänks kunna orsaka cancer
- Kan vara dödligt vid förtäring om det kommer ner i luftvägarna
- Kan orsaka allergi- eller astmasymtom eller andningssvårigheter vid inandning
- Extremt brandfarlig gas
- Extremt brandfarlig vätska och ånga
- Brandfarlig gas
- Mycket brandfarlig vätska och ånga
- Brandfarligt fast ämne

Figur 3 Exempel på utformning av kännbar varningsmärkning

Transportabla gasbehållare behöver inte vara försedda med kännbar varningsmärkning. Produkter i aerosolbehållare (sprejburkar) eller i förpackningar med förseglade sprejanordningar behöver inte heller ha kännbar varningsmärkning om de är märkta med faroangivelsen "Kan vara dödligt vid förtäring om det kommer ner i luftvägarna". Det gäller dock bara om produkten inte också är märkt med någon annan faroangivelse som medför krav på kännbar varningsmärkning.

⁵ SS-EN ISO 11683 – standard för kännbar varningsmärkning

2 Metod

2.1 Delar i projektet

- Inbjudan till samtliga kommuner att delta i projektet.
- Frukostmöte med information riktad till branschrepresentanter.
- Presentation av projektet på ett referensgruppsmöte hos Svensk Handel.
- Presentation av projektet på EcoOnline Miljö- och Kemidagarna.
- Sju upptaktsdagar inklusive utbildning på sex olika orter. En av upptaktsdagarna filmades och publicerades på vår projektwebbplats.
- Publicering av vägledningsmaterial på projektwebbplatsen, bland annat tillsynshandledning, checklista för inspektion, mallar för skrivelser och beslut, m.m.
- Inspektioner i handeln utförda av kommunerna, inrapportering av resultat till Kemikalieinspektionen.
- Tillsynsvägledning till kommunerna under projektets gång via Fråga Kemikalieinspektionen⁶, e-post, telefon och projektwebbplatsen.

2.2 Kommunernas inspektioner

2.2.1 Tillsynsansvar

Av miljötillsynsförordningen⁷ framgår det att kommunerna har tillsyn över hanteringen av kemiska produkter i andra verksamheter än miljöfarliga verksamheter enligt 9 kap. miljöbalken, utom den tillsyn som Kemikalieinspektionen utövar över primärleverantörers⁸ utsläppande på marknaden. I begreppet hantering inkluderas distribution och försäljning.

Fördelningen av tillsynsansvar innebär i praktiken att kommunerna i detta samverkansprojekt kontrollerade sådana kemiska produkter som levererats till återförsäljaren från ett svenskt företag, såvida det företag som inspekterades inte sätter på egna etiketter med eget namn. Företag som säljer kemiska produkter i sitt eget namn räknas som primärleverantörer och då har Kemikalieinspektionen tillsynsansvar.

2.2.2 Val av företag för inspektion

Kommunerna valde själva ut vilka företag de skulle inspektera. Antal inspekterade företag och antal inspekterade produkter per företag var valfritt. Exempel på typer av företag som inspekterades var butiker, grossister och varuhus. Det var allt från mindre lokala verksamheter till butiker tillhörande större butikskedjor.

2.2.3 Inspektionerna

Kommunerna utförde inspektionerna antingen föranmälda eller oanmälda. Vid inspektionerna kontrollerade inspektörerna att kemiska produkter var:

⁶ Ett frågeverktyg på www.kemi.se där företag, privatpersoner och kommuner kan ställa frågor om kemikalierregler. Kommunernas miljöinspektörer kan även be om tillsynsvägledning.

⁷ 2 kap. 31 § p. 5 miljötillsynsförordningen (2011:13)

⁸ Primärleverantör: en tillverkare som släpper ut en kemisk produkt, bioteknisk organism eller vara på marknaden, den som yrkesmässigt för in en kemisk produkt, bioteknisk organism eller vara till Sverige i syfte att släppa ut den på marknaden och den som yrkesmässigt för ut en kemisk produkt, bioteknisk organism eller vara från Sverige. Den som i eget namn förpackar, packar om eller byter namn på en kemisk produkt, så kallade namnbytare, anses också vara tillverkare och därmed primärleverantörer.

- märkta enligt CLP-förordningen,
- märkta på svenska,
- försedda med barnskyddande förslutning och med kännbar varningsmärkning när det krävs.

I de fall som inspektörerna hittade brister vid inspektionerna, så säkerställde de också att företagen åtgärdade dessa. En del av bristerna var mer allvarliga och ledde till någon form av sanktion. De sanktioner som var aktuella inom ramen för detta projekt var beslut om miljöstraffavgift och åtalsanmälan till åklagare, beroende på vilken typ av brister det rörde sig om.

3 Resultat

3.1 Kortfattade resultat

- 1 400 verksamheter inspekterades i sammanlagt 117 kommuner
- 75 % av alla verksamheter ingick i en butikskedja
- Ca 24 000⁹ produkter kontrollerades
- Ca 2 600 produkter hade brister (11 % av de kontrollerade produkterna)
- Tvätt- och rengöringsmedel var produkttypen med flest brister
- 53 % av alla inspekterade företag hade minst en produkt med brister
- 74 % av bristerna var avsaknad av märkning enligt CLP-förordningen
- 15 % av bristerna var avsaknad av svensk CLP-märkning
- 8 % procent av bristerna var avsaknad av kännbar varningsmärkning
- 3 % av bristerna var avsaknad av barnskyddande förslutning

3.2 Kommunernas inspektioner

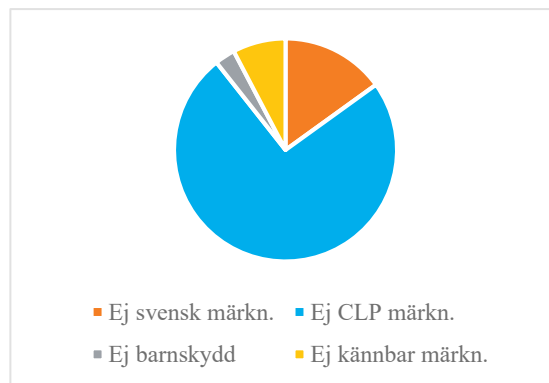
I projektet har inspektörer från 117 kommuner deltagit och kontrollerat märknings- och förpackningskrav för exempelvis tvätt- och rengöringsmedel, bilvårdsprodukter, färger, lacker och limmer. Totalt gjorde kommunerna 1 400 inspektioner i butiker, varuhus, grossister och liknande. De kontrollerade sammanlagt ca 24 000 produkter i dessa verksamheter.

3.2.1 Brister

Vid 53 % av inspektionerna konstaterade inspektörerna brister. För ca 2 600 av de granskade ca 24 000 produkterna upptäcktes någon form av brist. Det motsvarar 11 % av de granskade produkterna. Totalt konstaterades ca 2 800 brister för de ca 2 600 produkterna. Med tanke på att en produkt kan ha fler än en brist så är antalet brister fler än antal produkter med brister.

⁹ Samma produkter kan ha kontrollerats och rapporterats i flera olika verksamheter och av flera olika kommuner så siffran visar inte antalet unika produkter.

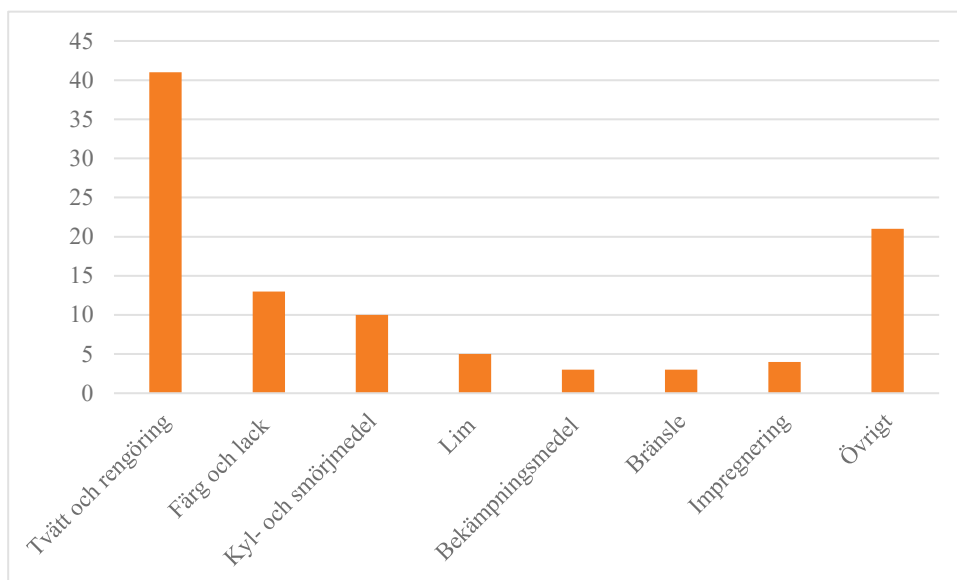
Den vanligaste bristen var att produkter inte var försedda med uppdaterad märkning enligt CLP-förordningen (74 % av bristerna). Det var också många produkter som saknade svensk märkning (15 %) och kännbar varningsmärkning (8 %). Den kanske allvarligaste bristen, att barnskyddande förslutning saknades, förekom för 3 % av bristerna.

Figur 4 Hur bristerna fördelas (typ av brist)

3.2.2 Brister fördelade på produkttyp

Den vanligaste produkttypen som kommunerna hittade brister inom var tvätt- och rengöringsmedel (41 % av bristerna). För färger och lacker var siffran 13 %, kyl- och smörjmedel 10 %, lim 5 %, bekämpningsmedel 3 %, bränsle 3 %, impregnering 4 % samt övrigt. I kategorin övrigt fanns exempelvis olika typer av bygg- och renoveringsprodukter, vaxer och doftsprayer.

Figur 5 Brister fördelat på produkttyp (i procent)

3.2.3 Kommunernas åtgärder vid konstaterade brister

I de fall som inspektörerna hittade brister vid inspektionerna, så kontrollerade de också att företagen åtgärdade bristerna. I de flesta fall plockade företagen själva bort produkterna från försäljning direkt när de fick information om bristerna. Inspektörerna hade också möjlighet att skriva ett beslut om att förbjuda företagen att släppa ut produkter med brister på marknaden. En mall för detta beslut fanns bland det vägledningsmaterial som Kemikalieinspektionen tog fram inför projektet.

En del av bristerna var mer allvarliga och därmed förenade med någon form av sanktion. Beroende på vad det var för slags brist så beslutade kommunerna antingen om miljöstraffavgift eller skickade en anmälan om misstänkt brott till åklagare.

3.3 Kemikalieinspektionen planerar uppföljningsprojekt för 2018

Utifrån de uppgifter som kommunerna har rapporterat in har Kemikalieinspektionen fått en god bild av marknaden och värdefull information om företag (primärleverantörer) som har återkommande brister. Under 2018 planerar Kemikalieinspektionen därför att genomföra ett uppföljande tillsynsprojekt för att kontrollera ett urval av dessa primärleverantörer.

4 Diskussion

4.1 Resultaten från inspektionerna

Kommunerna har inom ramen för detta projekt granskat en stor mängd kemiska produkter. Utifrån de rapporterade siffrorna ser det ut som om många kommuner granskat hela eller nästan hela sortimentet av kemiska produkter i de verksamheter de inspekterat.

Detta tillsynsprojekt har inneburit att en stor mängd produkter med brister har åtgärdats eller plockats bort från försäljning, vilket minskar risken att användare skadas av farliga produkter.

Som återförsäljare är man ansvarig för att de kemiska produkter som man säljer är korrekt märkta och förpackade. Därför är det viktigt med fungerande rutiner som säkerställer att de produkter som säljs följer gällande lagstiftning.

I detta samverkansprojekt har inspektörerna konstaterat en förhållandevis stor andel brister på de produkter de granskat (11 %). Det är en hög siffra i jämförelse med tidigare samverkansprojekt som vi genomfört. Den klart vanligaste bristen var att produkter inte var försedda med uppdaterad märkning enligt CLP-förordningen. I Kemikalieinspektionens vägledning till kommunerna har vi uppmanat kommunerna att endast granska produkter som antingen är faromärkta enligt CLP-förordningen eller enligt det tidigare systemet KIFS 2005:7. Det innebär att i de fall kommunerna har rapporterat att produkter saknat märkning enligt CLP-förordningen, så har produkterna i de allra flesta fallen varit faromärkta enligt det gamla systemet. Det innebär att användarna ändå har fått information om produkternas faror och hur man kan skydda sig. För att underlätta för de som köper och använder kemiska produkter ska det dock bara finnas ett märkningssystem nu när övergångsperioden är över. Samverkansprojektet har bidragit till att rensa bort många produkter med den gamla märkningen så att det ska räcka för konsumenterna att endast känna igen faromärkningen enligt CLP-förordningen.

I ett tidigare samverkansprojekt som Kemikalieinspektionen genomförde 2009-2010 (kallat Kemikalier i detaljhandeln, KID¹⁰) kontrollerades i stort sett samma regler som i detta projekt. I KID rapporterades att 3 % av de undersökta produkterna hade brister.

Den största skillnaden mellan dessa två projekt var att man under 2017-års projekt strax innan hade gått över till ett nytt klassificerings- och märkningssystem, CLP-förordningen. Det gjorde att kommunerna hittade en stor mängd produkter som fortfarande var märkta enligt det gamla systemet. Det är den huvudsakliga anledningen till att man under 2017-årsprojekt konstaterade brister på 11,5 % av de granskade produkterna jämfört med 3 % under KID-projektet.

¹⁰ Projektrapport finns att läsa här: <https://www.kemi.se/global/tillsyns-pm/2010/tillsyn-5-10-kemikalier-i-detaljhandeln.pdf>

Om man bortser från de brister som handlade om avsaknad av märkning enligt CLP-förordningen, var andelen brister 3 % av de kontrollerade produkterna, det vill säga lika stor andel som i KID-projektet.

En stor majoritet av de verksamheter som kommunerna inspekterade ingick i olika butikskedjor (75 %). Detta var inte oväntat då kedjeföretag innehar en stor del av marknaden. Med tanke på att detta samverkansprojekt syftade till att kontrollera den faktiska marknaden i handeln (det som de facto finns på butikshyllorna) anser vi att det var motiverat att olika kommuner kontrollerade butiker som tillhörde samma företagskedja. Även om huvudkontoret exempelvis har kunskap om att KIFS-märkta produkter inte längre får säljas, och inte längre köper in sådana, krävs det att varje enskild butik har rutiner för att rensa bort gamla produkter från hyllorna. Samma sak gäller för kraven på svensk märkning, barnskyddande förslutning och kännbar varningsmärkning. Givetvis ska förpackningarna ha korrekt utformning när de lämnar butikens leverantör, men i de fall de inte har det behöver varje enskild butik ha tillräckliga rutiner för att säkerställa att reglerna följs.

4.2 Samverkansprojekt som arbetsform

Genom att samverka har Kemikalieinspektionen bidragit till att de deltagande kommunerna har kontrollerat 1 400 företag som tillhandahåller kemiska produkter. Resultatet av dessa inspektioner har gett en samlad bild av marknaden i Sverige. En sådan nulägesbild hade inte varit möjlig att åstadkomma för en enskild myndighet. Samtliga medverkande myndigheter har bidragit till att samla ihop en större mängd data samt nå ut till företag och sprida information brett, sett ur ett geografiskt perspektiv och till typen av företag. Utöver kontroll av de kemiska produkter som finns ute i handeln är en stor vinst med detta samverkansprojekt att Kemikalieinspektionen med hjälp av landets kommuner samtidigt har spridit kunskap om reglerna i CLP-förordningen till ett stort antal företag som vi kanske inte hade nått annars.

Även för företagens del finns det en vinst med att myndigheter samverkar. Genom att arbeta i samverkansprojekt ökar förutsättningarna för likabehandling. I projektets uppstartsfas höll Kemikalieinspektionen utbildningar för de deltagande inspektörerna och arbetade fram underlag såsom tillsynshandledning, checklistor och mallar. Detta har gjort att inspekterade företag fått en mer likartad bedömning och kontroll.

Alla deltagande kommuner har fått möjlighet att svara på en enkät om vad de tyckte om projektet. Kommunerna uppgav sammantaget att de hade:

- Stor/mycket stor nytta av våra upptaktsdagar.
- Stor nytta av vår information på projektwebbplatsen.
- Stor/mycket stor nytta av vårt skriftliga vägledningsmaterial.
- Mycket stor nytta av att ställa frågor till Fråga Kemikalieinspektionen.
- Och kunde samtliga tänka sig att vara med i kommande samverkansprojekt med Kemikalieinspektionen.

De kommuner som valde att inte delta i samverkansprojektet fick också möjlighet att svara på en enkät. Den vanligaste orsaken till att inte delta var att kommunen hade beslutat att prioritera annan form av tillsynsarbete. Den näst vanligaste orsaken var oförutsedda händelser som medfört bristande resurser. Ingen kommun valde alternativet att inriktningen på samverkansprojektet inte var relevant eller prioriterat.

Detta tyder sammantaget på att samverkansprojekt fyller en viktig funktion och att vi gör rätt i att prioritera dessa. Förhoppningsvis får vi med oss nya kommuner genom varje samverkansprojekt.

5 Slutsats

Huvudsyftet med projektet var att göra en omfattande kontroll av den svenska marknaden när det gäller försäljning av kemiska produkter i handeln. Projektet har medfört att en stor mängd produkter med brister i märkning eller förpackning har åtgärdats eller plockats bort från hyllorna, vilket minskar risken att användare skadas av farliga produkter.

Kemikalieinspektionen anser att vi tillsammans med deltagande kommuner har uppnått detta syfte.

Bilaga – deltagande kommuner

Alingsås	Kungsbacka	Smedjebacken
Arboga	Kungsör	Sollentuna
Arvidsjaur	Kungälv	Solna
Avesta	Kävlinge	Stenungssund
Bjurholms	Köping	Stockholm
Botkyrka	Laholm	Sundbyberg
Bromölla	Landskrona	Sundsvall
Burlövs	Lerum	Söderhamn
Danderyd	Lidingö	Södertälje
Degerfors	Lidköping	Sölvesborg
Eda	Linköping	Tidaholm
Eksjö	Ljungby	Tomelilla
Eskilstuna	Lomma	Torsby
Fagersta	Ludvika	Trelleborg
Grästorp	Luleå	Trosa
Gullspångs	Lund	Tyresö
Gällivare	Malmö	Täby
Göteborgs	Mariestad	Töreboda
Götene	Mjölby	Uddevalla
Habo	Mora	Umeå
Hallstahammar	Mullsjö	Upplands Väsby
Haninge	Mölnadal	Upplands-Bro
Heby	Norberg	Uppsala
Helsingborg	Nordanstig	Vadstena
Hofors	Nordmaling	Varberg
Hudiksvall	Norrtälje	Vaxholm
Hultsfred	Nyköping	Vellinge
Härnösand	Nynäshamn	Vetlanda
Höganäs	Nässjö	Vimmerby
Hörby	Ockelbo	Vänersborg
Järfälla	Olofström	Västervik
Jönköping	Orsa	Västerås
Karlshamn	Oxelösund	Ystad
Karlstad	Pajala	Årjäng
Katrineholm	Sala	Älvsbyn
Kil	Sandviken	Örnsköldsvik
Kiruna	Sigtuna	Östersund
Knivsta	Simrishamn	Österåker
Kristianstad	Skellefteå	Östhammar

KEMI

Kemikalieinspektionen

Box 2, 172 13 Sundbyberg
08-519 41 100

Besöks- och leveransadress
Esplanaden 3A, 172 67 Sundbyberg

kemi@kemi.se
www.kemikalieinspektionen.se